

DR. OSMAN MUTLUEL

İslam Düşüncesinde
Yetkinlik
Kavramı ve
İnsanın
Yetkinleşmesi

DR. OSMAN MUTLUEL

Eserlerini incelediğimiz İslam filozoflarına göre gerçek anlamda yetkin varlık Allah'tır. Allah hem gerçek yetkin ve hem de diğer varlıklara yetkinlik veren varlıktır. Diğer taraftan insan, canlılar içinde akıl ve düşünce sahibi bir varlık olarak, hem diğer varlıklara göre en yetkin ve hem de yetkinliğe ulaşan ve bazı pratikler yaparak yetkinliğini artırabilen tek varlıktır. Bu artış insanın hem tavrı ve davranışlarında ve hem de düşünce hayatında olmaktadır. İnsanın yetkinliği arttıkça davranışlarında belli bir olumlu düzey yakalaması sonucunda dünya ve ahiret mutluluğuna doğru yol alırken, düşünce hayatında da Bir'den tevhide doğru yolculuk yapar. İşte okuyucu bu kitapta, bu manevî yolculuğun nasıl yapılacağı konusunda filozof ve bilgilerin görüş ve düşüncelerini bulacaktır.

İslam Düşüncesinde
Yetkinlik
Kavramı ve
İnsanın
Yetkinleşmesi

ÖTÜKEN

İSLAM DÜŞÜNCESİNDE
Yetkinlik Kavramı
ve
İnsanın Yetkinleşmesi

Dr. Osman Mutluel

ÖTÜKEN

YAYIN NU:
KÜLTÜR SERİSİ:

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-975-437-

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi 32/4 Kızılay - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212)6125860
Maltepe mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Mayıs 2013

DR. OSMAN MUTLUEL; 1961 yılında Denizli doğumludur. İlk ve Orta öğrenimini Denizli'de tamamladı. Yükseköğrenimini Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 1985 yılında tamamladıktan sonra Eskişehir ve Denizli illerinde MEB'e bağlı okullarda öğretmenlik, müdür yardımcılığı, müdür başkanlığı ve okul müdürlüğü yaptı.

1998-1999 yılları arasında Isparta S.D. Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek lisans, 2000-2008 yılları arasında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Doktora yaptı.

2010 yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Orta Öğretim Sosyal Alanlar, Felsefe Grubu Öğretmenliği Bölümüne Yrd. Doç. olarak atandı. 2012 Yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesine geçti ve halen bu fakültede Felsefe ve Din Bilimleri Bölümünde görevine devam etmekte ve çalışmalarını sürdürmektedir. Yazdığı makaleler:

İslam Sanatının Oluşumundaki Etkenler (AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 2011/1)

İslam Felsefesinde "Bir" kavramı (AİBÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 2011/2)

İslam Estetiğine Genel Bir Yaklaşım (Akademik Araştırmalar Dergisi 2012/52.Sayı)

Estetik Yetkinlik Açısından Hz. Peygamberin Şemali (Yrd. Doç. Dr. Şaban ÇİFTÇİ ile Beraber,) (JASSS 2013/1)

İslam Düşüncesinde Ahlaki Bir Kavram Olarak "Orta yol" Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2013/1

Kitaplar:

İlk İslam Filozofu el-Kindi, Bilal Ofset, Denizli, 2003

İbn Miskeveyh'te Ahlak, Bilal Ofset, Denizli, 2003

Kur'an ve Estetik, Ötüken Yayınları, 2010

Felsefeye Giriş, (Yar. Doç. Dr. Kemal GÖZ ile birlikte) Gümüşev Yayınları, İstanbul, 2011 S. *Ahmet Arvasi'de İslam Estetik ve Sanatı*, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2012

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ / 13

GİRİŞ/15

BİRİNCİ BÖLÜM

İslam Filozoflarına göre Yetkinlik Kavramı

Kindi.....	25
Farabi.....	30
Yetkin Varlık Delili.....	40
İbn Miskeveyh.....	46
İbn Sina.....	50
Şihabeddin Sühreverdi.....	57
Gazali.....	59
Nasiruddin Tusi.....	63

İKİNCİ BÖLÜM

İnsanın Yetkinleşmesi

Kindi.....	77
İbn Miskeveyh.....	80
Nasiruddin Tusi.....	82
a. Seyr-u Sülukun Başlangıcı ve Ön Hazırlık.....	84
b. Seyr u Sülukta Engellerin Ortadan Kaldırılması.....	88
c. Seyr u Sülük; Yetkinlik İsteği ve Salikin Halleri.....	95
d. Hedefe Ulaşana Kadar Sülukla Birlikte Salikte Ortaya Çıkan Haller.....	101
e. Süluktan Sonra Salikte Ortaya Çıkan Haller.....	106
f. Salikin Yolculuğunun Sonu, Fena.....	110
İmam Birgivi.....	111
a. Şeriatteki On Makam.....	112
b. Tarikattaki On Makam.....	115
c. Marifette On Makam.....	118
d. Hakikattaki On Makam.....	121

Gazali.....	126
a. <i>İbadetler</i>	126
b. <i>Muamelat</i>	129
c. <i>Muhlikat</i>	132
d. <i>Münciyat</i>	134
Hacı Bektaş-ı Veli	138
a. <i>Şeriat'ın makamları</i>	139
b. <i>Tarikatın makamları</i>	140
c. <i>Marifet'in makamları</i>	141
d. <i>Hakikatın makamları</i>	141
Sonuç.....	143
Bibliyografya.....	155
Dizin.....	

Bibliyografya

Alper Ö.M, (1995), *İbn Sina maddesi*, (TDV İslam Ansiklopedisi), İstanbul.

Arslan A. T. (1992), *İmam Birgivi Hayatı, Eserleri ve Arapça Tedrisatındaki Yeri*, Seha Neşriyat, İstanbul.

Aster E, (1999), *İlkçağ ve Ortaçağ Felsefe Tarihi*, (Çev: V. Okur), İm Yayınları, İstanbul.

Aydın M, (1994), *Din Felsefesi, Selçuk Yayınları*, İstanbul.

Aydınlı Y, (2008), *Farabi, İsam*, İstanbul.

Bayraktar M, (1997), *İslam Felsefesine Giriş*, TDV Yayınları, Ankara.

Bedevi A. (1990), *Miskeveyh*, (Çev: K. Turhan) (İslam Düşünce Tarihi 1-4, c. 2, s. 87-97), İnsan Yayınları, İstanbul

Birgivi, (2004), *Makamat*, Kalem Yayınları, İstanbul.

Boer T. J. (1980), *İslamda Felsefe Tarihi*, (Çev: Y. Kutlay) AÜİF Yayınları, Ankara.

Bolay, S.H, (1981), *Felsefi Doktrinler Sözlüğü*, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Bourke V. J. (2008), *Orta Çağlarda İslam Etiği* (Çeviri, M. Türkeri) (Etik Kuramları içinde), Lotus Yayınları, Ankara.

Cevizci A, (1999) *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Çetinkaya M, (2009), *Yöneticilerin Yönetmelik Yetkinlik Algılarına İlişkin Bir Araştırma*, Kocatepe Ü. İ.İ.B.F. Dergisi (CX I, S.II, 2009) , Afyon.

Descartes (1997), *Felsefenin İlkeleri*, MEB Yayınları, İstanbul.

Dursun A, (1995), *İbn Sina Maddesi* (TDV İslam Ansiklopedisi), İstanbul.

Erdem H, (2010), *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Hü-er Yayınları, Kon-ya.

Fahri M. (2000), *İslam Felsefesi Tarihi*, (Çev: Kasım Turhan), Birleşik Yayıncılık, İstanbul.

Faik A, (1932), *Türk-İslam Filozoflarında Nefs ve Mizaç Nazariyeleri*, Felsefe Yıllığı, S.1, (1931-1932)

Farabi, (2005), *Tenbih Ala Sebili's-Saade*, (Farabinin İki Eseri'nin İçinde) (Çev: Hanifi Özcan), İsav Yayınları, İstanbul.

Farabi, (2012) *Es-Siyasetü'l-Medeniyye veya Mebadi'ül-Mevcudat*, (Çev: M. S. Aydın, A. Şener, R. Ayas) Büyüyenay Yayınları, İstanbul.

Farabi, (2012), *Mutluluğun Kazanılması* (Çev: A. Arslan), Di- van Kitap, İstanbul.

Farabi, (2001), *Medinetü'l-Fazıla*, (Çev: N. Danışman), MEB Yayınları, İstanbul

Fazlur Rahman, (1990), *İbn Sina*, (Çev: O. Bilen), (İslam Düşünce Tarihi 1-4, c.2, s.99-130), İnsan Yayınları, İstanbul

Gazali, (1975), *İhya'u Ulumi'd-Din 1-4*, (Çev: Ahmet Serdaroğlu), Bedir Yayınları, İstanbul.

Gazali, (1989), *Kimyay'ı-Saadet (İslam Terbiyesi)*, Erkam Yayınları, İstanbul.

Gazali, (Tarihsiz), *Dinde Kırk Esas (Erbain Fi Usulu'd Din)*, (Çev: H. S. Erdoğan), Hisar Yayınevi, İstanbul.

Hacı Bektaş-ı Veli, (2010), *Makalat*, (Çeviri: A. Sait Aykut), Etkileşim Yayınları, İstanbul.

İbn Miskeveyh, (1983), *Ahlakı Olgunlaştırma*, (Çeviri: A. Şener, C. Tunç, İ. Kayaoğlu), KTB. Yayınları, Ankara.

İbn Sina, (2004), *Risaleler, (peygamberliklerin ispatı ve onların kullandıkları sembol ve örneklerin yorumu hakkında risale)*, (Çev; A. Açıkgenç, M. H. Kırbaşoğlu), Kitabiyat Yayınları, Ankara.

İbn Sina, (2005), *Kitabu'ş-Şifa*, Metafizik II, (Terc:E. Demirli, Ö. Türker), Litera Yayınları, İstanbul.

Kindi, (1994), *Felsefi Risaleler*, (Çev; M. Kaya), İz Yayıncılık, İstanbul.

Makdur İ, (1990), *Farabi*, (Çev; O Bilen), (İslam Düşünce Tarihi içinde), c.2, s.35-48, İnsan Yayınları, İstanbul

Martı H, (2008), *Osmanlı'da Bir Daru'l-Hadis Şeyhi Birgivi Mehmet Efendi*, Daru'l-hadis Yayınları, İstanbul

Mutluel O, (2003), *İlk İslam Filozofu el-Kindi, Hayatı ve Eserleri*, Hilal Ofset, Denizli

Mutluel O, (2003), *İbn Miskeveyh'te Ahlak*, Bilal Ofset, Denizli.

Saruhan M. S,(2005), *İbn Miskeveyh Düşüncesinde Tanrı ve İnsan*, İlahiyat Yayınları, Ankara.

Sıddıki B. H. (1990) Nasiruddin Tusi, (Çev: Kasım Turhan), (İslam Düşünce Tarihi, C.2, İnsan Yayınları, İstanbul.

Sühreverdi Ş. (1998), *Nur Heykelleri*, (Ş. Sühreverdi ve Nur Heykelleri içinde), (Çeviri; Y. Z. Yörükhan), İnsan Yayınları, İstanbul.

Şerif M. M. (1990), *İslam Düşünce Tarihi 1-4*, (Ed. M. Armağan),İnsan Yayınları, İstanbul.

Şulul C,(2003), *Kindi Metafiziği*, İnsan Yayınları, İstanbul

Terzioğlu A, (1995), *İbn Sina Maddesi*, (TDV İslam Ansiklopedisi), İstanbul.

Tusi, N, (2007), *Ahlak-ı Nasiri*, (Çev: A. Gafarov, Z. Şükürov), Litera Yayınları, İstanbul.

Tusi N, (2009), *Evsafu'l-Eşraf* (Seçkinlerin Ahlakı), (Çeviri: Anar Gafarov), İz Yayıncılık, İstanbul.

Tunalı İ, (1996), *Estetik*, (4. Baskı), Remzi Kitapevi, İstanbul.

Türker M, (1956) *Üç Tehafüt Bakımından Felsefe-Din Münasebeti*, TTK Basımevi, Ankara.

Weber A, (1993), *Felsefe Tarihi*, (Çev: H. V. Eralp), Sosyal Yayınları, İstanbul.

Yakıt İ, (1993), *Batı Düşüncesi ve Mevlana*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Yörükhan Y. Z, (1998), *Şihabeddin Sühreverdi ve Nur Heykelleri*, (Çev: A. K. Cihan), İnsan Yayınları, İstanbul, s.81.

DİZİN

- Adalet 72
Ahlak felsefesi 144
Ahlaki davranış 39
Ahlaki yetkinlik 20
Akdem 43
Allah 27, 40, 42, 53, 55, 59, 60,
61, 70, 83, 85, 86, 87, 88, 89,
93, 94, 95, 96, 99, 100, 102,
104, 105, 106, 107, 108, 109,
111, 113, 115, 116, 117, 118,
119, 120, 122, 124, 126, 127,
128, 130, 133, 134, 135, 136,
137, 140, 142, 143, 145, 146,
147, 148, 150, 152
Allah'ın yetkinli 60
Altın 35
Altın oran 18
Anselmus 43
Aquinaslı thomas 15
Aristoteles 18, 41, 70, 77
Aritmetik 77
Astronomi 77
Aşk 102, 118
At 16
Ayne'l-yakin 105
Aziz anselmus 15
Birgivi 111, 112, 113, 114, 115,
116, 117, 118, 119, 120, 121,
122, 123, 124, 138, 142, 152,
153, 154, 156
Can 141
Cemal 60
Cömert 122
Çirkin 35, 67
Dairesel hareket 28
Dalalet 134
Descartes 43, 45
Dış duyular 95
Doğruluk 35, 84
Durgunluk 101
Düşünen nefis 58, 91
Ebedi 27
Edep 118
Eğitim 80
Erdemli 38
Etkin sebep 27
Evsaf'u-eşraf 82
Ezeli 27
Ezeli varlık 143
Fakirlik 88
Fakr 91, 118, 134, 136, 141
Farabi 14, 30, 31, 32, 35, 36, 37,
38, 39, 40, 42, 43, 50, 55, 63,
93, 144, 154, 155
Farz 88
Fasık 38
Fasık şehir 39
Felek 27
Filozof 35, 36, 48, 78
Form 42
Gadab 61
Gaflet 134
Gaza 139
Gazali 14, 16, 40, 43, 53, 59, 60,
61, 62, 63, 75, 126, 127, 128,
129, 130, 131, 132, 133, 134,
135, 136, 137, 146, 147, 148,
153, 155

- Geometri 77
 Gezenler 28
 Gök cisimleri 27
 Gökküreler 27
 Gurur 61, 134
 Gümüş 35
 Günah 88
 Güzel 16, 18, 67
 Güzellik 19
 Hacı Bektaş-ı Veli 75, 124, 138, 139, 142, 153, 155
 Hakka'l-yakin 105
 Halvet 95, 96
 Haram 88
 Harmoni 17
 Hased 133
 Haşyet 98
 Havf 98
 Hayvani nefis 91
 Helal 88, 114, 130, 139
 Hiddet 61
 Hudu 113
 Huşu 113
 Hz. Âdem 89
 Hz. Muhammed 113, 127
 Hz. Peygamber 14, 19, 20, 21, 55, 145
 İbn Miskeveyh 14, 46, 47, 48, 80, 81, 144, 145, 155, 156
 İbn Rüşd 53
 İbn Sina 14, 19, 20, 31, 40, 43, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 63, 64, 146, 154, 155, 156
 İç duyular 95
 İde 16
 İdea 41
 İffet 72
 İhlas 84, 87, 113, 136
 İlk madde 42
 İlme'l-yakin 105
 İmam Birgivi 14, 75, 111, 154
 İmam Gazali 14, 59, 126
 İman 84
 İnabet 86
 İrade 101
 İslam 13, 14, 19, 25, 26, 30, 31, 32, 40, 42, 43, 50, 52, 54, 57, 65, 75, 77, 92, 93, 111, 112, 113, 114, 127, 131, 143, 144, 145, 150, 154, 155, 156
 İslam filozofları 75
 İttihad 102, 103, 106, 109
 İyi 41, 67
 Kadim 43
 Kâmil insan 48
 Kanaat 118
 Kararlılık 84, 85
 Kemal 60
 Kendini beğenme 61
 Kıskançlık 61
 Kibir 61, 134
 Kin 133
 Kindi 14, 25, 26, 27, 28, 75, 77, 78, 79, 143, 150, 151, 156
 Korku 95, 97, 100, 116, 119, 151
 Kötü 67
 Kötülük 35
 Kur'an 50, 92, 105, 113, 128
 Mahlûka 123
 Makalat 125, 138, 155
 Makamat 111, 112, 124, 154
 Marifet 101
 Matematik 77
 Matlub 99
 Medih 61
 Mekruh 88
 Meleki akıl 55
 Metafizik 79
 Mevki 61
 Muamelat 129
 Muhammed b. Cüveyni 83

- Muhasebe 88, 94
Muhlikat 126, 132
Mukallit 104
Murakabe 88
Müslüman 113
Müstehab 88
Müzik 77
Nebi 55
Nefs 78
Nikomakhia 79
Niyet 84, 86, 136, 151
Oluş ve bozuluş 27, 28
Orantı 17
Oruç 128, 139
Öfke 133
Panteist 40
Peygamber 21, 36, 55, 85, 144, 146
Platon 18, 41, 70
Rahmet 98
Reca 99
Rıza 98, 106, 107, 137, 152
Riya 61
Riyazet 88, 91
Ruh 78
Sabır 95, 100, 124, 135, 141, 151
Salih amel 85
salik 84, 85, 88, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 105, 106, 107, 108, 110, 114, 116, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 151, 152
Salt form 42
Salt madde 42
Sapkın şehir 39
Sema 131
Sevgi 101
Seyr 82, 83, 84, 85, 86, 87, 89, 91, 94, 95, 98, 99, 104, 106, 109, 110, 123, 152
Seyr u Süluk 83, 84, 86, 87, 89
Sıdk 86, 136
Simetri 17
Siyaset felsefesi 71
St. Anselmus 40, 43
Südur 57
Sühreverdi 57
Süluk 82, 83, 84, 85, 89, 91, 98, 102, 104, 106, 109, 110, 152
Sünnet 87, 114
Şefkat 114
Şehvet 35
Şeref 39
Şevk 101, 102, 103, 118, 134, 137, 141
Şihabetin Sühreverdi 14
Şirk 87
Şöhret Sevgisi 61
Şükür 95, 100, 135, 151
Takva 88, 94, 100
Tanrı 19, 41, 43, 45
Tefekkür 95, 96, 136, 151
Teslim 106, 107, 108, 152
Tevazu 141
Tevekkül 106, 136, 152
Tevhid 106, 108, 109, 152
Tevhit İnancı 110, 137
Tövbe 88, 89, 90, 115, 117, 121, 134, 135, 140
Tusi 14, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 75, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 148, 149, 151, 152, 153, 156
Umut 95, 99, 151
Uyum 17
Ümit 100
Üzüntü 95, 97, 151
Vacibü'l-Vücut 43

- Vahdet 106, 109, 152
Vahiy 36
Vahiy Alan İnsan 35
Vuslat 99
Xsenophanes 40
Yakin 101
Yetkin 16, 17, 18, 26, 27, 35, 38,
42, 43, 44, 47, 54, 55, 56, 57,
60, 71, 77, 85, 86, 106, 143,
144, 145, 146, 150, 151
Yetkin İnsan 55
Yetkinlik 13, 14, 15, 16, 19, 20,
21, 27, 28, 32, 37, 38, 40, 41,
44, 48, 50, 54, 55, 56, 57, 58,
59, 61, 62, 63, 67, 68, 80, 81,
85, 90, 94, 99, 103, 109, 126,
127, 134, 140, 141, 143, 144,
145, 146, 147, 148, 149, 150,
151, 152, 155
Yetkinlik Delili 41, 43
Yetkinlik Ölçeği 19
Yetkinlik Şeması 28
Yetkin Varlık 54
Yetkin Varlık Delili 40
Yöneliş 84
Zaman 28
Zekât 139
Zorunlu Varlık 52
Zühd 90, 136
Züht 88, 90